

Kvietimas imtis veiksmų

Veikti ir apsaugoti

Nors standartai yra tvirti, dėl didelio pastaraisiais metais į Europą atvykstančių nelydimų vaikų skaičiaus kilo didžiulis spaudimas Europos valstybėms.

Daugelis šių vaikų patyrė smurtą, seksualinį išnaudojimą, buvo išprievartauti, neteisėtai parduoti, priverstinai sutuokti ir (arba) patyrė rimtą emocinį ir psichologinį spaudimą ne tik keliaudami, bet ir atvykę į Europą.

Padaugėjo vaikų sulaikymo atvejų, pernelyg dažnai naudojama didelės apimties institucinė globa, o šeimų susijungimo galimybės yra ribotos. Dažnai veiksmų imamasi neatsižvelgiant į geriausius vaiko interesus ir jų poveikį vaiko gerovei. Elgesys su vaikais pabėgėliais ir migrantais labai skiriasi nuo to, kaip elgiamasi su konkrečioje šalyje gimusiais vaikais, o tai lemia dar didesnę stigmą ir marginalizaciją.

Žvelgiant į ateitį, reikia imtis konkrečių veiksmų, jei norime apsaugoti vaikus nuo žalos ir tuo pačiu metu valdyti jų judėjimą.

Europa gali paversti šią sudėtingą situaciją galimybe nebetaikyti suskaidyto ir dažnai vaikų poreikiams žalingo požiūrio, nes jis turės stiprų ilgalaikį poveikį tiek vaikams, tiek bendrai visai Europos šalių visuomenei. Arba, kitaip tariant, Europa gali įdiegti stipresnes sistemas, kad jos padėtų geriau apsaugoti visus vaikus ir nustatytų teigiamą pavyzdį kitoms šalims.

Kas turi būti atlikta? Bendrasis kelias pirmyn

Atlikę daugybę plataus spektro konsultacijų su praktikais (psichologais, socialiniais darbuotojais, mokytojais, globėjais), vyriausybėmis, Europos Sąjungos (ES) veikėjais ir nelydimais vaikais Europoje, Jungtinių Tautų (JT) vyriausiojo pabėgėlių komisaro biuras (UNHCR), JT vaikų fondas (UNICEF) ir Tarptautinis gelbėjimo komitetas (IRC) parengė veiksmų planą, apimančią pagrindines rekomendacijas.

1 Vaikai turi būti surasti ir užregistruoti per vaikams pritaikytas procedūras

Nelydimi vaikai dažnai yra įbauginti ir patiria spaudimą iš kontrabandininkų, neteisėta prekyba žmonėmis besiverčiančių asmenų, o kartais net ir iš savo šeimų, nes jos pasikliauja jų ateities perspektyvomis Europoje. Daugelis patyrė žalą ir pakliuvę į sienos apsaugos institucijų ir policijos pareigūnų rankas. Šios patirtys išmokė juos niekuo nepasitikėti kelyje ir vengti oficialaus įforminimo, kol jie nepasiekė savo pageidaujamos tikslinės šalies. Tačiau registracija ir amžiaus įvertinimo procedūros dažnai yra vienintelė galimybė gauti specialiai vaikams pritaikytas paslaugas ir apsaugą.

Būtent dėl šios priežasties be galo svarbu, kad būtų nustatyta vaikų tapatybė, jie būtų užregistruoti, o jų amžių, jeigu dėl jo iškyla abejonių (su jų sutikimu), nustatytų socialinių, psichologijos ir medicinos ekspertų komisija. Tam, kad vaikai nebijotų ateiti, jiems reikia pateikti aiškia informacinę medžiagą tokiomis kalbomis ir tokiu formatu, kad padėtų jiems suprasti jų teises ir procedūras; jiems reikalinga kultūrinių taikinamųjų tarpininkų iš tos pačios kultūrinės aplinkos teikiama parama; ir juos turėtų priimti specialiosios sienos apsaugos institucijos, parengtos taikyti specialiai vaikams pritaikytas procedūras. Šiuo ankstyvuoju etapu labai svarbu, kad jie būtų atskirti nuo suaugusiųjų ir kad juos registruotų ir jų dokumentus tvarkytų vaikų apsaugos specialistai, galintys įvertinti jų poreikius ir inicijuoti šeimos paiešką.

2

Gerai parengtas globėjas privalo iš karto prisiimti atsakomybę už vaiką

Globėjai yra labai svarbūs vaikų apsaugai. Jeigu nėra tėvų ar rūpintojų, globėjas privalo būti patikimas ir vertas pasitikėjimo asmuo, kuris padeda vaikui svetimoje aplinkoje. Vaikai pabėgėliai ir migrantai turėtų visada gauti paramą ir turėti artimus, pasitikėjimu pagrįstus santykius su globėju, kuris sumažins kontrabandininkų įtaką ir užtikrins tikslią ir veiksmingą pagalbą vaikui, atitinkančią jo geriausius interesus. Geroji praktika kai kuriose Europos šalyse turėtų būti atkartojama visose Europos šalyse, nes ji parodo didžiulį poveikį vaikų gerovei ir rentabilumui.

„TAIP, AŠ TURIU GLOBĖJĄ ČIA, STOVYKLOJE. JI MAN LABAI PADEDA IR PATARIA, KAIP ATLIKTI VISĄ PROCESĄ.“

Ayaan Chabat*, 17 metų amžiaus jaunuolis iš Alžyro

3

Kultūriniai taikiniai tarpininkai turėtų padėti panaikinti kultūrinį atotrūkį ir padėti pasitikėti kitais

Negalima neįvertinti vaikų patiriamo kultūrinio šoko. Gerai parengti kultūriniai taikiniai tarpininkai iš tos pačios kultūrinės aplinkos, kalbantys ta pačia kalba gali paimti vaikus už rankos, paaiškinti ir padėti pasitikėti globėju, sistema ir priimančiosios šalies visuomene. Vien šio pasitikėjimo sukūrimas gali sumažinti kontrabandininkų ir neteisėtą prekybą žmonėmis besiverčiančių asmenų įtaką.

„BUVOME PRIVERSTI PASITIKĖTI KONTRABANDININKAIS.“

Mashal al-Amber*, 17 metų amžiaus jaunuolis iš Afganistano

4

Vaikams reikia gyventi saugiai ir gauti pagal jų poreikius pritaikytą paramą

Kiekvienas vaikas yra skirtingas, todėl ne visiems vaikams reikia viso paramos rinkinio. Tačiau visi jie privalo būti saugūs. Maži, prižiūrimi grupiniai namai ir vaikus globojančios šeimos dirba gerai užtikrindamos šį saugumą ir yra rentablesni nei didelės institucijos. Europos valstybės privalo prisiimti teisinius įsipareigojimus taikyti minimalius kokybės standartus apgyvendinimui ir paslaugoms, ir jie privalo būti reguliariai stebimi. Kiekvieno individualaus vaiko vertinimas gali padėti nustatyti, kam ir kokios pagalbos reikia. Paskutinis, bet ne mažiau svarbus dalykas yra tas, kad vaikai privalo turėti galimybę gauti tokias paslaugas kaip sveikatos priežiūra ir išsilavinimas net ir tada, kai jiems sukanka 18 metų.

„AŠ NORIU TURĖTI NORMALIUS NAMUS.“

Yacoub Boudiaf*, 17 metų amžiaus jaunuolis iš Alžyro

5

Reikia mobilizuoti pabėgėlius, migrantus, diasporą ir priimančiųjų šalių bendruomenes, kad jos padėtų apsaugoti vaikus

Pačiame krizės įkarštyje Europos pilietinė visuomenė buvo aktyviai įtraukta į atsaką savo bendruomenėse. Tačiau pabėgėlių ir migrantų bendruomenės ir diaspora dar nėra visiškai įtrauktos. Europoje ir kitose pasaulio vietose egzistuoja didžiulis potencialas, ir jis turėtų būti toliau plėtojamas. Pavyzdžiui, vaikus globojančios šeimos iš tos pačios kultūrinės aplinkos yra ypač sėkmingos – jos padėjo pagerinti vaikų integracijos perspektyvas.

„BENDRUOMENĖ NETEIKIA JOKIOS PAGALBOS.“

Murad Ullah*, 16 metų amžiaus jaunuolis iš Pakistano

6

Vaikai turi būti išklaustyti, ir jiems turi būti suteiktos galimybės

Vaikai ir jaunimas dažnai susiduria su akivaizdžiu pasirinkimu – sutelkti dėmesį ir įgyvendinti savo siekius, susijusius su geresniu gyvenimu ir geresniu išsilavinimu, arba švaistyti mėnesius ar net metus laukiant sprendimo dėl savo ateities priėmimo centruose. Švietimas, bendraamžių grupių veikla, sporto klubai, įgūdžių lavinimas ir išteklių, skirtų pradėti savo projektams, skyrimas yra keletas būdų, kuriais jie gali teigiamai nukreipti savo pastangas ne tik savo pačių, bet ir priimančiosios šalies ir naujos bendruomenės naudai. Pernelyg daug programų ir iniciatyvų buvo nesėkmingos, nes jos buvo pagrįstos metodu „iš viršaus į apačią“, neatsižvelgiant į vaikų poreikius. Jeigu sistemingai ir tinkamai konsultuojamasi su vaikais ir jaunimu, pavyzdžiui, per jaunimo konsultacines grupes arba skundų nagrinėjimo mechanizmus, galima sutaupyti daug pinigų ir geriau apsaugoti vaikus.

„ĮTRAUKITE VAIKO NUOMONĘ IR PAGEIDAVIMĄ RENGdami JAM SKIRTĄ PLANĄ, KAD BŪTŲ ATSIŽVELGTA Į JO INTERESUS IR TROŠKIMUS.“

Asif Mathour*, 16 metų amžiaus jaunuolis iš Pakistano

7

Reikia kuo anksčiau apibrėžti ilgalaikius vaiko ateities poreikius

Neužtikrintumas dėl ateities mėnesių mėnesius ar net metus praleidžiant įstrigus „tarp dangaus ir žemės“ ne tik turi stiprų psichologinį poveikį vaikams, bet ir sutrikdo sistemas ir lemia išlaidas. Kuo anksčiau, remdamiesi pasitikėjimu pagrįstais santykiais, vaikų apsaugos ekspertai privalo kartu su vaiku ir jo globėju nustatyti geriausią ilgalaikį sprendimą – ar jis būtų įgyvendinamas toje šalyje, kurioje jie yra, kurioje yra jų šalis ar kitoje šalyje. Visais atvejais tai turėtų apimti jų šeimos paiešką, o vaiko gerovė ir jo geriausi interesai visuomet turėtų būti lemiamas veiksnys.

8

Kiekvienas sprendimas vaiko naudai turi padėti jo gerovei ir geriausiems interesams

Darbai su vaikais reikia specifinių žinių. Europa gali pasiūlyti gausybę tokių žinių, įgytų dirbant su joje esančių šalių vaikais. Tačiau labai dažnai prieglobsčio suteikimo pareigūnai, o ne vaikų apsaugos specialistai privalo priimti sprendimus vaikų naudai. Dėl šios priežasties būtina aiškiai apibrėžti ir suplanuoti procedūras, įvairių ekspertų vaidmenis ir atsakomybę. Kiekvieną sprendimą, turintį ilgalaikį poveikį vaiko gerovei, privalo priimti vaikų apsaugos specialistas, kad jų gerovė ir geriausi interesai būtų sprendimo priėmimo pagrindas. Aiškios procedūros lems geresnį išteklių naudojimą, nes jos padės supaprastinti įvairius veiksmus, užtikrinti tinkamą koordinavimą tarp dalyvaujančiųjų sprendimo priėmimo procese ir išvengti dubliavimo.

„REIKALINGA ORGANIZUOTA PROCEDŪRA, KAD PIRMIAUSIA SUPAŽINDINTŲ MUS SU MŪSŲ TEISĖMIS IR GALIMYBĖMIS. DABAR MES BIJOME PRAŠYTI APGYVENDINIMO.“

Farid Akbar*, 16 metų amžiaus jaunuolis iš Afganistano

*Vardai pakeisti siekiant apsaugoti asmenis.

Piešiniai: 1 psl. – © FAROS; 2–4 psl. – © METADRASI / archyvas „Nelydimų nepilnamečių piešiniai“.

IKI ŠIOL GAUTAS ATSAKAS

• UNHCR

Iki šiol UNHCR dirba visoje Europoje, siekdamas patobulinti visų dalyvių, dirbančių su vaikais pabėgėliais ir migrantais, gebėjimus. Biuro darbuotojai padėjo įdiegti labai reikalingus tapatybės nustatymo ir nukreipimo mechanizmus. Be to, UNHCR teikė pagalbą daugelio šalių valdžios institucijoms ir nevyriausybinėms organizacijoms (NVO), nustatydamas procedūras, suteikdamas sulaikymo alternatyvas ir sudarydamas susitarimus dėl nelydimų ir atskirtų vaikų globos, kad padėtų vaikų geriausiems interesams ir jų gerovei. UNHCR nuosekliai kviečia prisidėti prie šio proceso jaunuolius ir vaikus pabėgėlius, kad jų požiūris ir nuomonės būtų įtrauktos į visas programas.

• UNICEF

UNICEF padeda į Europą atvykusiems vaikams pabėgėliams ir migrantams, teikdamas plataus spektro paslaugas: nuo psichosocialinio, formaliojo ir neformaliojo švietimo iki vaikų maitinimo, apsaugos ir sveikatos priežiūros. UNICEF dirba su Europos šalių vyriausybėmis, siekdamas sustiprinti socialinės gerovės paslaugas, nacionalinę globą, sustiprinti vaikų globą šeimose ir kitas į šeimą panašias alternatyvas, skirtas nelydimiems vaikams, taip pat siekia parengti tiesiogiai su vaikais dirbančius specialistus. UNICEF aktyviai siekia, kad su migruojančiais vaikais būtų elgiamasi taip pat, kaip su tos šalies vaikais, kad jie turėtų visas galimybes naudotis tokiais paslaugomis kaip švietimas ir sveikatos priežiūra, kad šeimos nebūtų atskirtos ir kad vaikai nebūtų sulaikomi.

• IRC

IRC tiesiogiai įgyvendino ir padėjo partneriams patenkinti vaikų pabėgėlių ir migrantų poreikius Graikijoje, Serbijoje, buvusioje Jugoslavijos Respublikoje, Makedonijoje, Albanijoje ir Vengrijoje. Pagrindiniai šio atsako akcentai – sukurti sulaikymo alternatyvas, įskaitant paramą naujoms pastogėms, vaikus globojančioms šeimoms ir globos programoms, taip pat jų rengimą ir holistinės priežiūros, pavyzdžiui, psichosocialinės paramos, teisinės paramos teikimą ir galimybes naudotis kitomis svarbiomis apsaugos paslaugomis.

IRC taip pat siekia padėti plėtoti ir sustiprinti tiesiogiai paslaugas teikiančių asmenų gebėjimus, parengti nacionalines rekomendacijas įvairioms vaikų gerovės ir apsaugos sritims. Pagaliau IRC gina migruojančių vaikų teises, juk jos privalo būti apsaugotos dabartiniame atsako procese ir visuose atitinkamuose teisės aktuose, turinčiuose poveikį būsimiems atvykėliams ir jiems taikomam atsakui.

